

УДК 78.036.9(430:477)''20''
DOI 10.34064/khnum2-34.06

Воропаєва Олена Вячеславівна

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства, старший викладач, провідний концертмейстер
кафедра музичного мистецтва естради та джазу
e-mail: vohello82@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6779-7961

**Тенденції сучасного українського джазового музикування
в Німеччині XXI століття
(на прикладі творчості Т. Лукашевої)**

У музичному мистецтві XXI століття з особливою інтенсивністю проявляється взаємодія джазу з фольклором різних народів світу, а також із рок-музикою. У результаті цього процесу утворилися такі явища, як етно-джаз, ф'южн, фанк та інші, що знайшли широке розповсюдження на теренах України. Останнім часом багато українських джазових музикантів перебуває за кордоном, зокрема в Німеччині, де продовжує свою творчу діяльність. Відстеження тенденцій розвитку вітчизняної музичної культури в сучасних політичних умовах та нових соціокультурних обставинах становить значний дослідницький інтерес. Мета цієї статті – розкрити жанрово-стильову специфіку творчості Тамари Лукашевої в контексті українського джазового музикування в Німеччині XXI століття. У вітчизняній джазології ця тема майже не висвітлена, що обумовлює наукову новизну результатів дослідження. Сукупність наукових методів (історико-генетичний, компаративний, інтерпретаційний, аналітичний) дозволила на матеріалі двох концертних програм Тамари Лукашевої – талановитої співачки, піаністки, композиторки й аранжувальниці – виявити в її творчості ознаки фанку, етно-джазу та ф'южн, що постають в експериментальній формі взаємодії унікального джазового мислення музикантки з українською народно-пісенною традицією.

Ключові слова: джаз; імпровізація; сучасний джаз; етно-джаз; ф'южн; фанк; український джаз; західно-європейський джаз; експериментальний джаз; інтонація.

Постановка проблеми.

Європейське джазове мистецтво ХХІ століття продовжує розвивати тенденції, які склалися у світовому джазі останньої третини ХХ століття. Серед них – взаємодія з іншими музичними пластами, яка призводить до розширення власного інтонаційного словника за рахунок освоєння фольклору різних народів світу, а також рок-музики. У результаті цього процесу утворилися такі явища, як етно-джаз, ф'южн, фанк, що знайшли широке розповсюдження на теренах України та надали безліч можливостей для розкриття й популяризації вітчизняної музичної культури (як в її народному, так і у професійному проявах). Дослідження тенденцій її розвитку не тільки в межах країни, але й за кордоном, зокрема в Німеччині, куди українські джазові музиканти приїжджають, щоб здобути подальшу професійну освіту, для участі в міжнародних проєктах, фестивалях, співтворчості з митцями світового джазу, а також, з 2022 року, через повномасштабне вторгнення РФ на територію України, становить значний дослідницький інтерес. У цьому контексті обрана нами тема набуває особливої актуальності, оскільки протягом двох останніх років з небувалою інтенсивністю у світі збільшується інтерес до української культури, у тому числі й завдяки майстерності, неординарності, професіоналізму наших провідних джазменів, серед яких особливе місце належить Тамарі Лукашевій. У вітчизняній джазології творчість музикантки майже не висвітлена, отже, тема дослідження обумовлює його *наукову новизну*, а вивчення особливостей імпровізаторського та композиторського мислення артистки є важливим практичним досвідом для сучасних молодих джазових музикантів.

Останні дослідження і публікації за темою. У сучасній джазології певною мірою досліджені тема взаємодії джазу та українського фольклору (Романюк, 2015; Рось, 2016; Соловійов, 2022; Харенко, 2019), а також актуальні форми взаємодії джазової та академічної музики (Воропаєва, 2009). Деякі особливості діяльності українських джазменів в Україні та за кордоном, зокрема Т. Лукашевої, розкриваються в інтерв'ю з музикантами, науково-популярних статтях (Кауц, 2017; Лебедева, 2020; Чібалашвілі, 2011),

рецензіях на альбоми та концерти (Lemke, 2016) та інших інтернет-матеріалах (Tamara Lukasheva – Singer, Pianist, Composer. (Oficial site); Tamara Lukasheva – Jazz Day Germany, 2019).

Мета статті – розкрити жанрово-стильову специфіку творчості Тамари Лукашевої в контексті українського джазового музикування в Німеччині XXI століття.

Методологія дослідження. Застосування сукупності науково-дослідницьких методів, таких як історико-генетичний, компаративний, інтерпретаційний та аналітичний, сприяє розкриттю проблематики статті.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток українського джазового мистецтва в XXI столітті викликає жвавий науковий інтерес серед дослідників та музикантів. Академізація освітнього процесу у цій сфері сприяє підвищенню професійного рівня джазових музикантів України. У свою чергу, розширення їхнього світогляду приводить до активізації пошуків виразних засобів, завдяки чому можна спостерігати тенденцію до постійного оновлення музичної мови – так званої «української мови джазу». Як вважає більшість провідних вітчизняних джазменів, український джаз на цьому етапі перебуває у стані пошуку, він має віднайти своє національне обличчя та вийти за межі наслідування американським традиціям.

При цьому наукова думка на сьогодні вже має деякі узагальнення на тему специфіки українського джазу. Зокрема, вітчизняна дослідниця З. Рось, доцентка Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, зауважує, що на сучасному етапі розвитку «специфіка джазу як виду імпровізаційної музики визначається його походженням, тобто якісним синтезом європейської та позаєвропейських музичних культур, а також подальшими унікальними шляхами свого розвитку. Результати цих процесів зумовлені перевагою творчого начала і поступовим виходом джазу за межі етнічних та територіальних кордонів» (Рось, 2016: 13). У результаті такого процесу «з'явилося багато течій і напрямків джазу, які часто зовсім не схожі один на одного, що захопили у свій кругообіг все

світове музичне мистецтво, безліч музичних мов і музичних естетичних концепцій» (там само).

Зазначимо, що джаз формувався на основі взаємодії фольклорного (представленого інтонаційними та метро-ритмічними ознаками музикування Західної Африки) та академічного (в уособленні європейської музичної традиції) пластів. До того ж, «одним з дієвих засобів подолання кризових моментів у джазовій мовній системі є використання іншопластових інтонаційних ідей – фольклорних та академічних» (Воропаєва, 2009: 7). Еволюція джазового мислення, що реалізується у зміні та одночасному існуванні його стилів, течій та напрямків, демонструє періодичне тяжіння джазу до тієї чи іншої його генетичної складової. Цей процес продовжує відбуватись і на сучасному етапі його розвитку, який «вбачається у створенні власного образно-інтонаційного простору» (Чібалашвілі, 2011: 259).

Стосовно вітчизняного джазового мистецтва в ХХІ столітті Л. Романюк зазначає: «Однією із специфічних особливостей розвитку джазового мистецтва в Україні на сучасному етапі є його поєднання із фольклорною гілкою, а отже, виникнення особливого пласту та стилістичного напрямку джазу» (Романюк, 2015). Ця інтеграція проявляється в застосуванні прямого цитування оригінальних фольклорних зразків у джазовій інтерпретації (джазові обробки народних тем); використанні окремих елементів одного або декількох фольклорних пластів різного етнічного походження; у відтворенні манери народного виконання (спів відкритим «білим» звуком, горловий спів); використанні у джазі оригінального народного інструментарію тощо. Також джаз та фольклор об'єднують колективна творчість, живе музикування та частково усна форма побутування, застосування методів передання знань від вчителя до учня, наявність імпровізаційного начала як вільного вираження музичних думок, що реалізується у живому часі.

При цьому, на відміну від фольклору, джазове мистецтво відкрите до інновацій, до оновлення музичної мови за рахунок переінтонування, яке відбувається кожного разу, коли джаз потрапляє до будь-якого культурного, етнічного, стилістичного середовища та вбирає його найтипівіші ознаки. На думку видатної української

джазової піаністки, викладача та дослідниці Н. Лебедевої, джаз «дуже активно реагує на зміни, які відбуваються у культурі, світі, мистецтві. Тому джаз модифікується та вбирає елементи електронної музики, етнічної музики, академічної музики. В цьому є його сила та перспективність» (цит за: Скоромний, 2021: 46).

Слід зазначити, що така властивість джазового мистецтва, як всеосяжність, на певному етапі його еволюції стала рушійною силою, що спричинила формування в 70 роки ХХ століття явища «ф'южн» (від англ. – «сплав»), який є «найвищим рівнем розвитку ідеї музичного синтезу у джазі» (Скоромний, 2021: 45). Це проявилось в «освоєнні джазом музичної спадщини Латинської Америки, Іспанії, Азербайджану, Індії. Компоненти народної музики проникають у джазову тканину, “європеїзуються”, накладаються на гармонічні та ритмічні ідіоми джазу» (Харенко, 2019: 84). У результаті останній демонструє себе як полістилістичний, поліетнічний, міжкультурний феномен на противагу фольклору, який є замкненим та має іншу домінуючу функцію – збереження традиції, а не її оновлення.

У цьому жанрово-стильовому контексті переважно розвивається й творчість українських джазменів, яка у своїй основі має синтез джазового мислення та українського фольклору. Це явище, у свою чергу, виявляє ознаки, схожі із феноменом *джазінга*¹ як формою міжпластової взаємодії (Воропаєва, 2009) та приводить до формування такого різновиду, як етно-джаз.

З іншого боку, тенденція до академізації, професіоналізації джазу та його орієнтація на досягнення європейського музичного спадку постійно надихають джазових музикантів на експерименти у сфері оновлення музичної мови, темброво-фактурних сполучень, залучення новітніх технологій. Історія американського джазу демонструє безліч подібних прикладів, серед них – творчість таких видатних митців, як Дюк Еллінгтон, Білл Еванс, Дейв Брубек, Чік Корія, Хербі Хенкок, Стен Гетц, Пол Дезмонд, Гіл Еванс, Стен Кентон, Джон Льюїс, Мілт Джексон, Боббі Макферрін. У цьому річищі слід

¹ *Jazzing the Classics* – «оджазування» класики, термін У. Сарджента (Sargeant, 1959).

розглядати й прояви джазового авангарду, появу інтелектуальних форм музикування, які з особливою інтенсивністю представлені в європейському джазі.

У свою чергу, українські джазові музиканти завжди намагалися розширити межі власного світогляду та шукали (і продовжують зараз це робити) можливості для творчої колаборації з видатними представниками джазової сцени, а також для власної освіти у провідних музичних закладах Америки та Європи.

Особливий інтерес у межах нашого дослідження викликає творчість тих джазменів, які формували свою творчу особистість і отримували професійну освіту на території України, а згодом переїхали до Німеччини. Ця країна відома своїми провідними навчальними закладами, які приваблюють вітчизняних митців. Серед них можна виокремити Інститут джазу в Берліні (Jazz Institut Berlin) та Університет музики і танцю в Кельні (Die Hochschule für Musik und Tanz Köln). У різні роки в них навчалися такі українські музиканти, як Вікторія Лелека (вокал, випусниця Київського національного університету театру, кіно та телебачення імені І. К. Карпенко-Карого), Тамара Лукашева (вокал, фортепіано, випусниця Одеського музичного училища та студентка Донецької консерваторії), Дмитро Бондарев (труба) та Євген Абін (саксофон). Останні два інструменталісти гідно репрезентують харківську джазову школу – вони є випускниками Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Ще одним потужним фактором, який зумовив наплив українських музикантів у Європу, й Німеччину зокрема, став початок повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року. Від цього моменту творча співпраця вітчизняних та європейських митців стає ще активнішою та набуває особливого змістового наповнення. Вона формує своєрідний культурний «фронт» на тлі зростання інтересу публіки до українського контенту, а також необхідності власної творчої реалізації музикантів, що, в результаті, сприяє підвищенню української національної самосвідомості та підтримує українських митців і захисників як у матеріальному, так і в духовному плані. У цьому контексті слід відзна-

чити концертні програми та студійні записи української вокалістки вірменського походження Лаури Мартиросян (Laura Marti), яка тепер перебуває в Кельні, у дуєті з видатною вітчизняною піаністкою Наталією Лебедевою, яка вже має потужний досвід з реалізації власних цікавих музичних проєктів у Європі.

Творчість кожного з названих музикантів заслуговує окремого детального дослідження. У межах нашої статті розглянемо творчі здобутки Тамари Лукашевої (Tamara Lukasheva), унікальної, витонченої української музикантки, яка перебуває в Німеччині з 2010 року.

Артистка народилася в Одесі, зростала в музичній сім'ї (мати – класична піаністка, батько – джазовий саксофоніст), навчалася в Одеському музичному училищі та Донецькій консерваторії, згодом у Кельні (Кауц, 2017). У 2008–2010 роках Тамара брала участь у джазових фестивалях «Джаз-Карнавал», «Варненське літо», «Джаз-Коктебель» та концертувала в Україні, Болгарії та інших країнах, після чого вирішила навчатись у Німеччині. «Всі німецькі консерваторії, куди я подавала документи, мене взяли. Дортмунд, Берлін, Ессен і Кельн. Найскладніше було вибрати між Кельном та Берліном. Але все ж таки я хотіла до Кельну» – згадує Т. Лукашева (цит за: Кауц, 2017). Під час вступного іспиту музикантка познайомилася з піаністом Себастьяном Скобелем, басистом Якобом Кюнеманном та барабанщиком Домініком Маніга. Таким чином був утворений квартет Тамари Лукашевої.

Навчання в Кельні значно розширило напрями її музичної діяльності, про що свідчить таке висловлювання артистки: «Я почала вивчати все – і вокал, і композицію, і аранжування. Взагалі, Україна зробила мене тим, ким я є, а Німеччина дозволила мені бути цією людиною <...> Вона тобі показує, як ти можеш все те, що маєш, якнайкращим чином презентувати. Я, насправді, дуже-дуже вдячна Кельну та Німеччині» (Кауц, 2017).

Визначальною для творчості Тамари Лукашевої стала співпраця з провідними музикантами, такими як мультиінструменталіст Маттіас Шріфль, Бодек Янке (з яким вона також виступала з WDR Big Band Cologne у 2013 році), Пол Хубвебер і Єнс Дюппе (у проєкті *Half Camouflage*), Марк Бренкен, Ганс Людеманн і Вадим Неселов-

ський. Тамара гастролювала не лише в Україні (де вона виступала зі своїм квітетом на Alfa Jazz Fest у 2017 році) та Німеччині, а й у Болгарії, Угорщині, Італії, Австрії, Албанії, Єгипті, Центральній Америці, Пакистані, Казахстані і Таїланді. У 2021 році вона акомпанувала собі як піаністка майже у всіх піснях сольного альбому «*Equation*» і заснувала своє нове тріо з Лораном Дерашем і Кальвіном Леннігом. У 2022 році Тамара Лукашева виступила з INSO Lviv (Міжнародний симфонічний оркестр Львів), під час *Cologne Jazzweek* під керівництвом Ярослава Шемета в Кельні.

У своїй творчості Тамара виступає не тільки як вокалістка та піаністка, а й як композиторка та аранжувальниця. Вона є артисткою найвищого рівня, про що свідчать численні нагороди та призи, які були присуджені музикантці у різні роки. Серед найважливіших слід відзначити перемогу на композиторському конкурсі *Bujazzo* у 2016 році, премію *den Neuen Deutschen Jazzpreis* 2017, нагороду для джазових музикантів землі Північний Рейн-Вестфалія – *den WDR Jazzpreis* 2021 у категорії «Композиція», а також нагороду Срібний камертон (*Silberne Stimmgabel*) 2023.

Приділимо увагу деяким джазовим імпровізаціям музикантки на теми українських пісень (фольклорного та композиторського походження), що виявляють ознаки етно-джазу, ф'южн, фанку в їх експериментальних різновидах. Незважаючи на те, що такі приклади можна знайти й у більш ранньому періоді творчості Т. Лукашевої, видається актуальним зосередитися на двох концертах, що були організовані за ініціативи музикантки на підтримку України та відбулися у *Stadtgarten* (м. Кельн) 1 березня 2022 року (відеозапис див.: Свобода і мир – Freiheit und Frieden..., 2022) і 24 лютого 2023 року (див. Ukraine Solidaritätskonzert, 2023).

Як стверджує сама артистка, запит на організацію першого концерту був поданий в п'ятницю 25 лютого, на другий день бойових дій. І вже за п'ять днів захід відбувся при повній залі, що є наймовірно швидкою реакцією з боку міської влади та менеджерів *Stadtgarten*, за що учасники програми висловили їм щире подяку.

Слід також окремо відзначити швидкість підготовки концертної програми музикантами, які грали україномовний репертуар і у своїй

переважній більшості не були українцями. Крім солісток-вокалісток – Тамари Лукашевої та Маріанни Садовської, на сцені також виступали Матіас Шріфль (труба, альпійський горн, акордеон, трембіта), Клеменс Орт та Джеррі Сінгла (фортепіано), Якоб Кюнemann (дабл-бас), Янко Ханушевський (бас), Домінік Маніг і Крістіан Томе (ударні) та Яннінг Труманн (тромбон).

У програмі концерту були використані теми таких українських народних та популярних пісень, як «Ой, ходить сон», «Сірії гуси», «Вже сонце низенько», «Буковина», «Тече річенька», «Ой, у полі древо», «Ой, летіла зозуля», «Ой, пливе кача» та ін. Слід зазначити типові поведження з темою пісні як із джазовим стандартом, що переважно реалізовано у формі теми з імпровізаціями. При цьому в кожному конкретному випадку результатом стає унікальне поєднання, комбінація багатьох, подекуди, на перший погляд, несумісних, елементів музичної мови, стилістики тощо.

Так, в імпровізації на тему української народної пісні «Сірії гуси» можна виявити ознаки етно-джазу. Цей фольклорний зразок за тематикою належить до групи ліричних любовних пісень, про що свідчить словесний текст. Наведемо фрагмент, який використано Тамарою Лукашевою в експозиційному розділі:

*Сірії гуси гречку поїли,
За синє море пить полетіли.
Піди дівчино, позаймай гуси,
Поцілуй хлопця в русяві вуси.*

Вокаліз

Експозиція теми витримана спочатку у прозорій фактурі. Перші два рядки викладено в партії вокалу *a capella*, другі два – вокалу з підголоском у труби *con sordino*. Далі звучить вокаліз за підтримки акордового супроводу фортепіано, басу та ударних в динаміці *piano*. Наступні два рядки звучать на фоні риффу, що викладений восьмию тривалостями та має 2-тактову побудову у змінному розмірі: перший такт – 5/4, другий – 6/4.

*Його вусачок як огірочок,
Його бровоньки так як шнурочок...*

Стрибокподібна мелодична лінія спирається на інтонації теми – висхідна квінта від основного тону з наступним сходженням на один тон – та звучить в партіях інструменталістів.

На основі риффового супроводу (викладений четвертними в розмірі 6/4) починається вокальна імпровізація скетом, яка побудована за принципом поступового зростання емоційного напруження, що реалізовано засобами інтонаційного, метроритмічного та динамічного розвитку. Якщо початкові мелодичні фрази Тамара Лукашева буде в межах доволі вузького діапазону, часто використовує в них довгі тривалості та динаміку *piano*, що певною мірою виявляє їх вокально-наспівну природу, то у процесі імпровізації музикантка наче прискорює темп свого висловлювання за рахунок ущільнення ритмічного малюнку, розширення діапазону, стрибків, підвищення теситури звучання (сягаючи на кульмінації «до» третьої октави), переходу до динаміки *mf* та *f*. Утворюючи вибагливу імпровізаційну лінію, вокалістка демонструє віртуозне володіння голосом, не поступаючись інструменталістам, зокрема своєму партнеру по ансамблю – трубачу Матіасу Шріфлю, який за схожим принципом буде свою імпровізацію в наступному корусі.

У скороченій репризі повертається початкова лірична образна сфера. Манера співу солістки тут така само, як і в експозиції – наближена до народної у тому її прояві, що представлений у творчості видатної української співачки Ніни Матвієнко, яка свого часу виконувала цю пісню.

Музична концепція іншої концертної програми, «*Ukraine Solidaritätskonzert*», була присвячена річниці повномасштабного вторгнення РФ в Україну та відбулася 24 лютого 2023 року також в Кельнській концертній залі *Stadtpark*. У ній, окрім німецьких інструменталістів, брали участь також українські: Андрій Прозоров (сопрано-саксофон), Марина Суботіна-Рижук (альт-саксофон), а також Наталія Лебедева (фортепіано) – одна з провідних вітчизняних джазових музиканток, яка виховала багато талановитих джазменів за більше ніж 20 років своєї викладацької діяльності у Київській муніципальній академії музики імені Р. М. Глієра.

Також Тамарою Лукашевою було запрошено фольклорний вокальний ансамбль «Дивина», який був створений у 1998 році в Донецьку і досліджував та популяризував фольклор Донбасу: календарно-обрядові, весільні, жартівливі пісні і лірику. Також в репертуарі гурту є автентичні українські пісні, записані під час фольклорних експедицій в інших регіонах України (Харківська, Полтавська області) та в українській діаспорі.

У концерті ансамбль представив зразки виконання народних пісень не тільки *a capella*, а й разом із Тамарою Лукашевою та інструменталістами. На особливу увагу заслуговує їх інтерпретація лемківської гаївки «Бердо, Бердо, Бердовичко», де поєднано народну манеру звучання теми пісні (унісон партії вокального ансамблю та солістки) з насиченою акцентованою фактурою інструментального супроводу, з використанням змінного розміру, акордових вертикалей переважно квартової структури, натурально-ладової гармонії.

У композиційному плані особливого драматургічного значення набуває принцип контрастної зміни розділів – танцювально-загравального, де солістка утворює скетом мелодичну лінію в унісон із трубою на фоні квінтових ходів (на I та V щаблях) в інструментальному риффі, на основі якого далі будуть побудовані сольні імпровізації саксофоністів і трубача, та помірною, різко акцентованою, де відтворюється своєрідне розгойдування, представленого в експозиції теми народної пісні.

Розглянуті зразки можна поєднати, долучивши їх до численної групи імпровізацій на теми українських народних пісень, де характерними ознаками стають: цитування фольклорної мелодії (переважно точно або зі змінами; збереження словесного тексту (можливі скорочені варіанти); використання інтонацій теми, натурально-ладової гармонії та риффів для побудови інструментальних партій в різних розділах форми; перевага невеликих ансамблів типу *combo*. У жанрово-стильовому відношенні у цій групі домінують ознаки етно-джазу та *fusion* в їх неординарних трактуваннях.

Іншу групу композицій можна позначити як авторські джазові, де тематизм повністю належить одному чи декільком музикантам, які одночасно перебирають на себе функції не тільки імпровізаторів, а й

композиторів, аранжувальників. Ця група концертних номерів ще яскравіше виявляє експериментальну спрямованість мислення музикантки-імпровізаторки.

Тамара Лукашева продемонструвала у *Stadtgarten* м. Кельн 24 лютого 2023 року декілька композицій, текст до яких вона створила сама, а також у деяких використала поезії інших авторів. Наприклад, твір «Влома» був написаний на вірш Василя Стуса, одного з видатних вітчизняних письменників-шістдесятників, активного представника українського дисидентського руху, під назвою «Вже цілий тиждень обживаю хату...».

Композиція «Маяк» була створена Тамарою на поезію української сучасної авторки Надії Глушкової, яка, так само як і джазова музикантка, жила в Одесі. Крім того, у цьому творі Лукашева сама акомпанує на роялі та співає в дуеті із трубачем Матіасом Шріфлем. Партія фортепіано, що спирається на жанрову виразність баркароли, витримана у рухливому темпі та відтворює коливання морських хвиль. Також втіленню цього образу сприяє тяжіння до неквадратної структури фраз, уникнення тонального центру, використання хроматизмів, інструментального типу мелодичної лінії, змінних розмірів, несподіваних зупинок, що утворює наскрізний характер музичного розвитку та підкреслює експериментальність, подекуди авангардність реалізації творчого задуму. У партію труби, яка побудована на імпровізації – доповненні вокальної – наприкінці твору органічно вплетена цитата відомої пісні про Одесу «У Чорного моря» з репертуару Л. Утьосова.

Серед інших творів Тамари Лукашевої яскраво вирізняється в емоційному та жанрово-стильовому плані композиція «*Vogel Fly*» («Птах летить»), яка вносить драйвовий, активний настрій у фінал концертної програми. Словесний текст створено переважно українською мовою, в ньому розповідається про пташок, які шукають краще місце, але згодом розуміють, що його не існує. Музичний матеріал цієї композиції побудований на основі послідовності із трьох звуків – I-IV-V щаблів, які утворюють двотактовий зворот та стають риффом у куплетних розділах (на початку їх викладено в партії вокалу, потім контрабасу). На його фоні солістка,

використовуючи активну подачу звуку з численними *glissandi*, утворює мелодію, що в ладовому відношенні спирається на блюзовий звукоряд, а його опорними тонами стають I, III^b, IV, II шаблi. Приспів поданий у вигляді чотирикратного повтору фрази, що рухається поступово в межах I–V^b ступенів.

Після повтору теми у другому куплеті та приспіві традиційно звучать сольні імпровізаційні розділи майже всіх учасників концерту, серед яких – альт-саксофон, сопрано-саксофон, труба, мелодика (єдиний номер, де звучить цей інструмент, грає на ньому піаністка Наталія Лебедева), фортепіано, вокал (скет-імітація звучання ударних інструментів). На завершення декілька разів повторено приспів із імпровізаційними доповненнями в динаміці *forte*, що утворює яскраву кульмінацію всієї композиції. Вказані ознаки дозволяють віднести її до стилістики фанку, яка знайшла віртуозне втілення у творчому проєкті німецько-українських музикантів.

Висновки.

Дослідження концертних програм, що склалися з композицій, створених у різні роки, виявило, що творчість Тамари Лукашевої є яскравим зразком сучасного європейського джазового мистецтва. В ній унікальним чином взаємодіють традиції українського та німецького народно-пісенного і джазового видів музикування, які реалізуються в жанровій стилістиці фанку, етно-джазу та ф'южн, напрямках, де музикантка проявляє себе як яскрава експериментаторка, що неординарно поєднує різні виразні засоби. Серед таких – використання змінних та складних розмірів, сполучення хроматики та діатоніки, різник технік звуковидобування, різких регістрових, метроритмічних переключень, інструментального типу мелодичних побудов, комбінації контрастних розділів тощо.

Отримавши освіту в Україні, Тамара продовжила вдосконалювати свою майстерність у Німеччині, що значно розширило її уявлення про музичну творчість, відкрило можливості для співпраці із провідними, переважно німецькими, музикантами, розкрило їй не тільки як талановиту джазову вокалістку та піаністку, а й як унікальну композиторку та аранжувальницю, авторку проєктів та філантропку,

здатну згуртувати навколо себе однодумців і надихнути їх на виконання спільної місії. Саме такою Тамара Лукашева постає у двох своїх концертних програмах, організованих на підтримку України.

Деякі композиції, які було розглянуто в цій статті, засвідчують, що артистка майстерно володіє своїм голосом, демонструє безліч вокальних технік (народна манера, соул, скет-спів, імітація звучання духових, ударних інструментів, наспівування, гарчання, володіння свистковим регістром тощо), втілює найрізноманітніші художні образи. Музикантка має широкий діапазон голосу (у три октави), нестандартне ладогармонічне мислення й тонке відчуття музичного часу, що дозволяє їй вільно почуватися в імпровізаційних соло та інших розділах форми, де присутні складні розміри. При цьому вона допомагає іншим учасникам ансамблю орієнтуватись в музичному процесі, частково виконуючи функцію диригента.

Беззаперечним є той факт, що у джазі однією із провідних рушійних сил є творча особистість, яка повинна мати лідерські якості, яскраву харизму, музичний інтелект, притягувати до себе музикантів-однодумців. Всі ці риси повною мірою властиві Тамарі Лукашевій, творчість якої лише частково була досліджена у цій статті.

Перспективою дослідження є подальше вивчення тенденцій джазового музитування в Німеччині, у формуванні яких беруть участь також інші талановиті музиканти українського походження.

ЛІТЕРАТУРА

- Воропаєва, О. В. (2009). *Джазінг як форма взаємодії академічного та «третього» пластів у джазі*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків.
- Кауц, М. (2017). Найкращий джазовий голос Німеччини-2017 співає українською. *Збруч*. <https://zbruc.eu/node/65518>
- Лебедева, Н. В. (2020). Джаз в Україні, чому не всі розуміють джаз. (Інтерв'ю, відео). <https://www.youtube.com/watch?v=AcukuKhXxWM>
- Романюк, Л. Б. (2015). Синкретизм фольклору і джазу в музичному мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Науковий потенціал*. <https://int-konf.org/ru/2015/naukovij-potentsial-2015-16-18-03-2015/1030-kandidat-mistetstvoznastva-romanyuk-l-b-sinkretizm-folkloru-i-dzhazu-v-muzichnomu-mistetstviukrajini-kintsya-khkh-pochatku-khkh-st>

- Рось, З. (2016). Інтеграція фольклору та джазу як одна з характерних особливостей сучасної української джазової музики. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*, 1 (34), 11–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2016_1_4.
- Свобода і мир – Freiheit und Frieden. Solidaritätskonzert für die Ukraine in Stadtgarten (2022). (Відеозапис концерту 01.03.2022). https://www.youtube.com/watch?v=yTW_0F_P5jw
- Скоромний, В. П. (2021). Педагогічний та творчий шлях Наталії Лебедевої. *Інноваційна педагогіка*, 33 (2), 44–47.
- Соловйов, А. М. (2022). *Джазова обробка народної пісні у творчості українських композиторів другої половини XX – початку XXI століття*. (Дис. ... д-ра філософії). Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми.
- Харенко, А. О. (2019). Основні тенденції взаємодії джазу та фольклору в харківському культурному просторі. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 4, 83–89.
- Чібалашвілі, А. (2011). Фестивалі сучасної музичної України та їх вплив на явище художнього синтезу в творчості сучасних українських композиторів. *Культура та сучасність*, 2, 258–262.
- Lemke, U. (2016). Tamara Lukasheva. Von Odessa nach Köln. <https://www.jazzthing.de/next-generation/tamara-lukasheva-patchwork-of-time/>
- Sargeant, W. (1959). *Jazz: Hot and Hybrid*. London: The Jazz Book Club.
- Tamara Lukasheva - Jazz Day Germany. (2019). <https://www.jazzdaygermany.de/tamara-lukasheva.html>
- Tamara Lukasheva – Singer, Pianist, Composer. (Official site). <https://tamaralukasheva.de/>
- Ukraine Solidaritätskonzert (2023). (Відеозапис концерту. Stadtgarten, 24.2.2023) <https://www.youtube.com/watch?v=bUJPLSJtHFQ>

REFERENCES

- Freiheit und Frieden. Solidaritätskonzert für die Ukraine in Stadtgarten. [Freedom and Peace. Solidarity concert for Ukraine in Stadtgarten] (2022). (Video recording of the concert on March 1, 2022). https://www.youtube.com/watch?v=yTW_0F_P5jw [in German].
- Kautz, M. (2017). The best Jazz Voice of Germany 2017 sings in Ukrainian. *Zbruch*. <https://zbruc.eu/node/65518> [in Ukrainian].

- Kharenko, A. O. (2019). The main Trends of interaction of Jazz and Folklore in the Kharkiv culture space. *Traditions and innovations in higher architecture and art education*, 4, 83-89 [in Ukrainian].
- Lebedieva, N. V. (2020). Jazz in Ukraine, why not everyone understands jazz. (Interview, video). <https://www.youtube.com/watch?v=AcukuKhXxWM> [in Ukrainian].
- Lemke, U. (2016). Tamara Lukasheva. Von Odessa nach Köln [Tamara Lukasheva. From Odessa to Köln]. <https://www.jazzthing.de/next-generation/tamara-lukasheva-patchwork-of-time/> [in German].
- Romaniuk, L. B. (2015). The syncretism of folklore and jazz in the musical art of Ukraine in the late twentieth and early twenty-first centuries. *Scientific potential*. <https://int-konf.org/ru/2015/naukovij-potentsial-2015-16-18-03-2015/1030-kandidat-mistetstvoznavstva-romanyuk-l-b-sinkretizm-folkloru-i-dzhazu-v-muzichnomu-mistetstviukrajini-kintsya-khkh-pochatku-khkh-st.> [in Ukrainian].
- Ros, Z. (2016). Integration of folklore and jazz as one of the characteristic features of modern Ukrainian jazz music. *Scientific notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series Art History*, 1 (34), 11–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2016_1_4 [in Ukrainian].
- Sargeant, W. (1959). *Jazz: Hot and Hybrid*. London: The Jazz Book Club [in English].
- Skoromnyi, V. P. (2021). Pedagogical and creative path of Nataliia Lebedieva. *Innovative pedagogy*, 33 (2), 44–47 [in Ukrainian].
- Soloviov, A. M. (2022). *Jazz arrangement of folk songs in the works of Ukrainian composers of the second half of the twentieth and early twenty-first century* (PhD diss.). Sumy A. S. Makarenko State Pedagogical University. Sumy [in Ukrainian].
- Tamara Lukasheva – Singer, Pianist, Composer. (Oficial site). <https://tamaralukasheva.de/> [in English].
- Tamara Lukasheva - Jazz Day Germany. (2019). <https://www.jazzdaygermany.de/tamara-lukasheva.html> [in English].
- Tchibalashvili, A. (2011). Festivals of modern musical Ukraine and their influence on the phenomenon of artistic synthesis in the work of modern Ukrainian composers. *Culture and modernity*, 2, 258–262 [in Ukrainian].
- Ukraine Solidaritätskonzert [Solidarity concert for Ukraine] (2023). (Video recording of the concert. Stadtgarten. February 24, 2023). <https://www.youtube.com/watch?v=bUJPLSJtHFQ> [in German].

Voropaieva, O. V. (2009). *Jazzing as a form of interaction between academic and “third” layers in jazz.* (PhD diss.). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State University of Arts. Kharkiv [in Ukrainian].

Olena Voropaieva

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
PhD in Art Studies, Senior Lecturer, Chief concertmaster,
the Department of Jazz and Variety Music
e-mail: vohello82@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-6779-7961

Trends of modern Ukrainian jazz music in Germany in the XXI century (on the example of Tamara Lukasheva’s creativity)

Statement of the problem.

European jazz art of the 21st century continues to develop the trends that were formed in world jazz in the last third of the 20th century. Among them is the interaction with musical ideas of folklore of various peoples of the world, as well as rock music. As a result of this process, such phenomena as ethno-jazz, fusion, and funk and there experimental types were formed, which is found a wide distribution in the territory of Ukraine and provided many opportunities for the disclosure and popularization of the national musical culture. Scientific interest is seen in the study of trends in its development not only within the country, but also abroad, in particular in Germany, where Ukrainian jazz musicians come to.

In modern jazzology, the topic of the Jazz and Ukrainian folklore interaction has been studied to some extent, as well as the theme of interaction between jazz and academic music. Some features of the activities of Ukrainian jazzmen in Ukraine and abroad, including T. Lukasheva, are revealed in interviews with musicians, popular science articles, as well as reviews of albums or concerts.

Objectives, methods, and novelty of the research.

The purpose of the article is to reveal the genre-stylistic specificity of T. Lukasheva’s work in the context of Ukrainian jazz music making in Germany in the 21st century. A set of scientific methods, such as historical-genetic, comparative, interpretive and analytical, contributed to the disclosing the theme of

the article. The novelty of the research topic is connected with almost complete lack of its researching in the national jazz studies.

Research results and conclusion.

T. Lukasheva's work is in line with the trends that emerged in Ukrainian jazz at the turn of the twentieth and twenty-first centuries: ethno-jazz, funk, fusion in there experimental forms. The individualization of her author's style took place in Germany, where she revealed herself not only as a virtuoso vocalist and pianist, but also as a talented composer and arranger. This was manifested in the compositions that were performed in the concerts at the Stadtpark and were considered in the study. They confirm the opinion that the artist masterfully owns her voice, demonstrates a variety of vocal techniques, embodies a wide variety of artistic images. The musician has a wide vocal range of three octaves, non-standard harmonic thinking and a sense of musical time, which allows her to freely feel herself in improvisational solos and in other sections of the form where complex meter and rhythm meet. It is indisputable that one of the leading driving forces in jazz is a creative personality, who must have leadership qualities, bright charisma, musical intelligence, and attract like-minded musicians. All these qualities are fully characteristic of Tamara Lukasheva.

Keywords: *jazz; improvisation; contemporary jazz; ethno-jazz; fusion; funk; Ukrainian jazz; West-European jazz; experimental jazz; intonation.*

Стаття надійшла до редакції 26 лютого 2024 року